

شرح قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح

فرار از خدمت کارکنان پایور در زمان صلح (مواد ۵۶ الی ۵۸)

محمدرضا یزدانیان _ مدیرکل حقوقی سازمان قضایی ن.م

قسمت چهاردهم

ماده (۵۶): ... اعضای ثابت نیروهای مسلح هر گاه در زمان صلح بیش از پانزده روز متوالی مرتکب غیبت شده و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و حسب مورد به مجازاتهای ذیل محکوم می شوند:

الف - چنانچه شخصاً خود را معرفی نمایند به حبس از دو تا شش ماه یا محرومیت از ترفیع از سه تا شش ماه.

ب - هر گاه دستگیر شوند به حبس از شش ماه تا دو سال یا محرومیت از ترفیع از شش ماه تا دو سال

شرح ماده :

۱- **مرتکب جرم:** بزه فرار از خدمت موضوع مواد (۵۶) الی (۵۸) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مربوط به اعضای ثابت یا کارکنان پایور نیروهای مسلح می باشد.

برابر مقررات ماده (۲۱) قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران پرسنل ارتش عبارت اند از: الف (تا در ثابت ب) وظیفه ج (پیمانی . ماده (۶) قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران و ماده (۹) قانون استخدام ناجا نیز مشابه قانون ارتش می باشند.^(۱)

همچنین برابر مقررات ماده (۲۲) قانون ارتش «کادر ثابت» به پرسنلی اطلاق می گردد که برای انجام خدمت مستمر در ارتش استخدام می شوند و عبارتند از : ۱- نظامیان ۲ - کارمندان ۳- محصلین نظامیان پرسنلی هستند که پس از طی آموزش لازم به یکی از درجات پیش بینی شده در این قانون نائل و از لباس و علائم نظامی استفاده می نمایند و منظور از کارمندان پرسنلی هستند که بر اساس مدارح تحصیلی و یا مهارت تجربی و تخصصی استخدام شده و بدون استفاده از درجات ، علائم و لباس نظامی به یکی از رتبه های پیش بینی شده در این قانون نائل می شوند^(۲) تعریف محصلین نیز در شرح ماده (۷۵) از نظر خواهد گذشت.

۲- **موضوع جرم:** موضوع جرم «فرار از خدمت» است، فرار از خدمت در زمان صلح و جنگ و درگیری های مسلحانه مقررات خاصی دارد که به تفکیک بیان خواهد شد، ضمن اینکه مقررات مشترک مربوط به «فرار از خدمت» در حالات مزبور در بخش سوم این فصل ذکر شده که در جای خود به تشریح آن خواهیم پرداخت.

۳- **رکن مادی بزه:** عنصر مادی جرم فرار از خدمت موضوع این ماده « غیبت متوالی بیش از پانزده روز بدون عذر موجه» می باشد . در صورتی که غیبت پانزده (۱۵) روز کامل و یا کمتر از آن باشد موضوع فاقد وصف مجرمانه بوده و باستناد بند (ه) ماده (۱۱۶) آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح صرفاً تخلف انضباطی محسوب می شود. برابر قوانین استخدامی نیروهای مسلح «فراری» وضع پرسنلی است که مدت غیبت آنان در زمان صلح از ۱۵ روز و در زمان جنگ از ۵ روز تجاوز نماید.^(۳)

۴- برابر مقررات ماده (۷۶) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح ، منظور از عذر موجه مندرج در این قانون مواردی است از قبیل:

الف (بیماری مانع از حضور

ب (فوت همسر، پدر، مادر، برادر، خواهر و اولاد (در زمانی که عرفاً برای مراسم اولیه ضرورت دارد) و همچنین بیماری سخت یکی از آنان (در صورتی که مراقب دیگری نباشد و به مراقبت وی نیاز باشد).

ج) ابتلاء به حوادث بزرگ مانند حریق، سیل و زلزله

د) در توقیف یا حسب بودن

۵- برابر مقررات ماده (۱۲۹) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح « جرایمی که پس از اعلام رسمی خاتمه درگیری های مستقیم رزمی با دشمن و قبل از امضاء قرار داد صلح واقع می شود از نظر این قانون جرم در زمان صلح محسوب می گردد.»

۶- از لحاظ مجازات، فراریان موضوع ماده (۵۶) چنانچه شخصاً خود را معرفی نمایند به حبس از دو تا شش ماه یا محرومیت از ترفیع از سه تا شش ماه و در صورتی که دستگیر شوند به حبس از شش ماه تا دو سال یا محرومیت از ترفیع از شش ماه تا دو سال محکوم می شوند.

۷- برابر مقررات بند (ه) ماده (۹) قانون تجدیدنظر آراء دادگاه ها مصوب سال ۷۲، در صورتی که حداکثر مجازات قانونی جرم، بیش از شش ماه حبس یا شلاق یا جزای نقدی بیش از یک میلیون ریال باشد، رأی دادگاه قابل تجدیدنظر می باشد، رأی صادر در هر مورد فراریان موضوع بند (الف) ماده (۵۶) که شخصاً خود را معرفی می نمایند قطعی و غیر قابل تجدیدنظر است.

۸- در صورتی که مرتکبین جرم موضوع ماده (۵۶) به لحاظ برخورداری از کیفیات مخففه جرم مستحق تخفیف مجازات باشند دادگاه می تواند باستناد ماده ۳ همین قانون مجازات حبس را تا یک سوم حداقل مجازات قانونی تخفیف دهد و یا آن را به کسر حقوق و مزایا به میزان ۱/۴ از شش ماه تا یک سال یا جزای نقدی از دو میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا محرومیت از ترفیع از سه ماه تا یک سال یا انفصال موقت از خدمت از سه ماه تا شش ماه یا منع اشتغال به خدمت در یک نقطه یا نقاط معین از شش ماه تا یک سال تبدیل نماید، همچنین مجازات محرومیت از ترفیع به استناد بند (د) ماده (۷) تا نصف حداقل مجازات قانونی آن قابل تبدیل است.

ماده (۵۷): اعضای ثابت نیروهای مسلح که در زمان صلح در مأموریت یا مرخصی یا مشغول گذراندن دوره آموزشی در داخل یا خارج از کشور هستند هر گاه پس از خاتمه مأموریت یا مرخصی یا دوره آموزشی یا پس از فراخوانی قبل از خاتمه آن به فاصله پانزده روز خود را جهت بازگشت به محل خدمت به قسمتهای مربوط به داخل و یا سفارتخانه ها و یا کنسول گری ها و یا نمایندگی های دائمی دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج معرفی نمایند و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و حسب مورد مشمول یکی از مجازات های مذکور در ماده (۵۶) این قانون خواهند بود.

شرح ماده :

۱- **مرتکب جرم:** اعضای ثابت یا کارکنان پایوز نیروهای مسلح موضوع این ماده هستند که شرح آن در ماده قبل از نظر گذشت.

۲- **عنصر مادی جرم:** «عدم معرفی به محل خدمت پس از خاتمه مأموریت یا مرخصی یا دوره آموزشی یا پس از فراخوانی، قبل از خاتمه آن به فاصله پانزده روز» رکن مادی بزه موضوع است ماده را تشکیل می دهد.

۳- از لحاظ مقررات نیروهای مسلح مأموریت اعم است از این که انجام کار یا اموری در رابطه با شغل سازمانی فرد به وی محول شود یا انجام کار یا اموری در یکی از مشاغل سازمانی غیر از شغل سازمانی خود به او واگذار شود و یا به سایر نیروها و سازمان ها ، برای مدتی که زمان آن در مقررات استخدامی نیروهای مسلح تعیین شده اعزام شود، در صورتی که کارکنان نیروهای مسلح به سایر وزارت خانه ها یا نهادها یا موسسات یا سازمان های دولتی یا وابسته به دولت مأمور شوند از لحاظ مقررات پرسنلی نیروهای مسلح به این وضعیت: «مأمور به خدمت» می گویند.

همچنین اگر یک نفر نظامی به طور موقت، تحت فرماندهی یک یگان یا سازمان غیر از یگان یا سازمان خود قرار گیرد، به چنین حالتی "مأمور" گفته می شود

۴- برابر مقررات استخدامی نیروهای مسلح، "مرخصی" وضع پرسنلی است که به مدت معین و به طور مجاز، در محل خدمت حضور نداشته باشند. و انواع آن عبارت اند از:

مرخصی استحقاقی، مرخصی استعلاجی، مرخصی اضطراری، مرخصی بدون حقوق، مرخصی تشویقی و مرخصی مأموریت^(۴). در قانون استخدام ناجا مرخصی مأموریت پیش بینی نشده است، لیکن مرخصی حج برای کارکنان در نظر گرفته شده و تصریح گردیده که کارکنان در طول خدمت می توانند برای یک بار جهت انجام حج تمتع از بیست و پنج روز مرخصی با حقوق و مزایا استفاده کنند.

در قوانین استخدامی نیروهای مسلح تصریح شده که در شرایط جنگی و بسیج همگانی و در مواقعی که ضرورت ایجاب می نماید اعطای مرخصی و مدت آن تابع شرایط عمومی مواد قانونی مربوط نبوده و مقررات خاص آن به موجب آیین نامه های مربوط مشخص و ابلاغ می گردد.

۵- دوره های آموزشی در قوانین استخدامی نیروهای مسلح احصاء شده است از جمله دوره های آموزشی می توان به دوره های: تخصصی، سرپرستی، علوم پایه نظامی، مقدماتی دسته ای، عالی رسته ای، فرماندهی و ستاد و علوم استراتژیک اشاره نمود.^(۵) بنابراین اعضای ثابت نیروهای مسلح که در زمان صلح مشغول گذراندن یکی از دوره های آموزشی در داخل یا خارج از کشور هستند هر گاه پس از خاتمه دوره آموزشی یا پس از فراخوانی قبل از خاتمه آن به فاصله ۱۵ روز خود را جهت بازگشت به محل خدمت به قسمت های مربوط در داخل و یا سفارت خانه ها و یا کنسول گری ها و یا نمایندگی های دائمی دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور معرفی نمایند و عذری موجهی هم نداشته باشند مشمول مقررات ماده (۵۷) می گردند.

۶- در صورتی اعضای ثابت نیروهای مسلح که در زمان صلح در مأموریت یا مرخصی یا مشغول گذراندن دوره آموزشی در داخل یا خارج از کشور هستند مشمول مقررات ماده (۵۷) می گردند که عدم معرفی آنان به لحاظ داشتن عذر موجه نباشد، بنابراین اگر مرتکب دارای عذر موجه از قبیل مصادیق مذکور در ماده (۷۶) باشد فراری محسوب نشده و در نتیجه مشمول مقررات این ماده نمی گردد.

۷- نحوه فراخوانی در قانون مشخص نشده است و به صورت مطلق و کلی آمده است، معمولاً موضوع احضار کارکنان مشمول مقررات این ماده به محل مأموریت یا محل برگزاری دوره آموزشی ابلاغ می شود یا فرد در حال مرخصی از محل سکونت فراخوانی یا احضار می شود، لیکن در شرایط خاص و اضطراری ممکن است فراخوانی از طریق رسانه های گروهی و جمعی مانند رادیو و تلویزیون و یا جراید کثیرالانتشار به عمل آید که این نحوه فراخوانی نیز منع قانونی ندارد، پس نحوه ابلاغ موثر در مقام نیست.

۸- افرادی که باید خود را به سفارت خانه ها یا کنسول گری ها و یا نمایندگی های دائمی دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور معرفی نمایند، مهلت مقرر پانزده (۱۵) روز برای معرفی به محل های یاد شده است، بنابراین اگر این افراد ظرف مهلت پانزده روز خود را به سفارت خانه ها یا کنسول گری ها و یا نمایندگی های دائمی ایران معرفی نمایند ولی معرفی آنان به محل خدمت خود به علل طی تشریفات اداری بیش از این مدت طول بکشد مسؤولیتی ندارند، به عبارت دیگر معرفی این اشخاص به مراکز مزبور در حکم معرفی به یگان متبوع است.

البته اگر شخص خود را به محل های اخیرالذکر معرفی نماید، لیکن حاضر به اعزام به محل خدمت خود نشود مشمول مقررات ماده (۵۷) خواهد بود و تحت تعقیب کیفری قرار می گیرد.

۹- اگر سازمان محل مأموریت یا دوره آموزشی از ترخیص کارکنان موضوع این ماده خودداری نماید و یا به عبارت دیگر با بازگشت این افراد به محل خدمت خود موافقت نکنند تأثیری در تحقق جرم ندارد و این وضعیت را نمی‌توان عذر موجه تلقی نمود.

در تبصره (۳) ماده (۱۰۹) قانون استخدام ناجام آمده است: «کارکنان مأمور پس از خاتمه مدت مقدر موظفند خود را به یگان مربوط معرفی نمایند و عدم موافقت سازمان محل مأموریت نافی این تکلیف نخواهد بود و در صورت عدم معرفی به موقع مشمول حکم مندرج در ماده (۱۱۱) این قانون خواهد بود.»^(۶)

کمیسیون قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح در پاسخ به این سؤال که: «با توجه به اینکه مأموریت پرسنل نظامی دارای محدودیت زمانی می باشد، لیکن بعضی از مأموریت شخصاً یا به اصرار سازمان محل مأموریت به یگان خود مراجعه نمی نمایند، آیا در چنین مواردی فرار یا لغو دستور تحقق می یابد یا خیر؟ چنین اظهارنظر نموده است؛ «پرسنل نظامی که با موافقت مسؤولیت و طبق حکم مأموریت برای مدت معین به سایر وزارت خانه ها و سازمان های دولتی مأمور می گردند وظیفه دارند در پایان مأموریت، خود را به یگان مربوط معرفی نمایند مگر اینکه یگان متبوع با تمديد مأموریت آنها موافقت کرده و یا اینکه قانون ترتیب دیگری مقرر نموده باشد، در غیر این صورت از تاریخ اتمام مأموریت از نظر یگان مربوط غایب و فراری محسوب می شوند.»^(۷)

۱۰- از نظر مجازات در صورتی که کارکنان فراری موضوع این ماده شخصاً خود را معرفی نمایند به حبس از دو تا شش ماه یا محرومیت از ترفیع از سه تا شش ماه و چنانچه دستگیر شوند به حبس از شش ماه تا دو سال یا محرومیت از ترفیع از شش ماه تا دو سال محکوم می شوند.

۱۱- در صورتی که مرتکب مشمول مجازات مقرر در بند (الف) ماده (۵۶) گردد، حکم دادگاه به لحاظ اینکه مجازات قانونی جرم کمتر از حد نصاب مذکور (ه) ماده (۹) قانون تجدیدنظر آراء دادگاه ها است قطعی و غیر قابل تجدیدنظر می باشد.^(۸)

۱۲- ماده (۵۸): اعضای ثابت نیروهای مسلح که فراری بوده هر گاه در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوط در آماده باش رزمی می باشد چنانچه ظرف مدت یک ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده باش رزمی، خود را معرفی کنند از تعقیب و کیفر معاف خواهند بود. در صورتی که معرفی پس از مدت مذکور باشد یا در این مدت و یا پس از آن دستگیر شوند حکم فرار در زمان جنگ را خواهد داشت.

شرح ماده :

۱- موضوع این ماده معافیت از تعقیب و کیفر اعضای ثابت نیروهای مسلح است که در زمان صلح فراری می شوند، لیکن در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوط در آماده باش رزمی می باشد، خود را معرفی می نمایند.

۲- برابر مقررات حقوق بین الملل، هیچ دولتی حق ندارد برای رسیدن به اهداف خود آغازگر جنگ باشد، توسل به قوای مسلح برای تحقق اهداف اعم از مشروع و نامشروع غیر مجاز است، "اوپنهایم" جنگ را برخورد بین دو دولت از طریق قوای نظامی با هدف تفوق و غلبه می داند. "وردورس" برای تعریف جنگ عبارت «برخورد مسلحانه بین دولت ها که در آن کلید روابط صلح آمیز معلق شده باشد» را به کار برده است.^(۹)

۳- آماده باش، به معنای آگاهی از خطر یا تهدید و آمادگی برای هر نوع عملیات است و منظور از آماده باش رزمی یا عملیاتی، آماده بودن یک یگان رزمی برای قبول رزم یا انجام عملیات در هر شرایط است، این آمادگی، پرسنل،

تجهیزات، وسایل و دیگر مواد لازم و ضروری را نیز شامل می‌شود.^(۱۰) از انواع آماده باش می‌توان به آماده باش تک هوایی، آماده باش زمینی و آماده باش هوایی اشاره کرد.

۴ _ شرط استفاده از معافیت مذکور در ماده معرفی به محل خدمت، ظرف مدت یک ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده باش رزمی است، بنابراین عدم معرفی در مهلت یادشده نه تنها باعث استفاده از مزایای این ماده نمی‌گردد، بلکه به صراحت ذیل ماده چنانچه معرفی پس از مدت مذکور باشد یا در این مدت و یا پس از آن فرد دستگیر شود حکم فرار در زمان جنگ را خواهد داشت.

۵ _ منظور از عبارت "حکم فرار در زمان جنگ را خواهد داشت" در ذیل ماده این است که مقررات زمان جنگ از لحاظ کیفر در خصوص مرتکب اعمال می‌شود، بنابراین اگر فرد فراری پس از مدت "یک‌ماه" خود را معرفی نماید مشمول مجازات صدر ماده (۶۲) یعنی "حبس از یک تا سه سال" و اگر در مدت «یک‌ماه» یا پس از آن دستگیر شود، مشمول کیفر صدر ماده (۶۱) یعنی "یک تا پنج سال حبس" می‌گردد.

به عبارت دیگر مراجعت در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا آماده باش رزمی در مهلت مقرر باعث معافیت از تعقیب و کیفر می‌گردد و عدم معرفی در مهلت مزبور و یا دستگیری موجب تشدید مجازات می‌شود.

۶ _ قطع نظر از اینکه معافیت از تعقیب و عدم مسئولیت کیفری اصولاً از آثار علل موجهه جرم است و معافیت از مجازات از آثار معاذیر قانونی می‌باشد و این دو تاسیس حقوقی از لحاظ ماهوی و آیین تشریفات دادرسی با یکدیگر تفاوت دارند، لیکن با عنایت به تصریح ماده به "معافیت از تعقیب و مجازات" دادسرا نیز می‌تواند قرار مقتضی را صادر نماید و نیازی به ارسال پرونده به دادگاه نیست.

ادامه دارد...

پی‌نوشت ها:

۱- در ماده (۶) قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران بسیجیان نیز از پرسنل سپاه محسوب می‌شوند.
۲- مواد (۲۳) و (۲۴) قانون ارتش، مواد (۸) و (۹) قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران و مواد (۱۱) و (۱۲) قانون استخدام ناجا.

۳- ماده (۹۶) قانون آجا، (۱۰۵) قانون مقررات استخدامی سپاه و (۱۱۲) قانون استخدام ناجا.

۴- ماده (۹۴) قانون آجا، ماده (۱۱۰) قانون ناجا و ماده (۱۰۳) قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران.

۵- ماده (۴۴) قانون آجا، ماده (۳۴) قانون مقررات استخدامی سپاه و ماده (۳۳) قانون استخدام ناجا.

۶- ماده (۱۱۱) قانون استخدام ناجا: «غایب، وضع کارکنانی است که بدون رعایت مقررات در محل خدمت حاضر نشوند.»

۷- کتاب پرسش‌های قضایی و نظرات مشورتی، ص ۱۴۹.

۸- بند (ه) ماده (۹) قانون تجدیدنظر آراء دادگاه‌ها: «در صورتی که حداکثر مجازات قانونی جرم، بیش از شش ماه حبس یا شلاق یا بیش از یک میلیون ریال جزای نقدی باشد.»

۹- حقوق بین‌الملل عمومی و اصول روابط دول، جلد ۲، دکتر سید جلال الدین مدنی.

۱۰- رستمی، محمود، فرهنگ واژه‌های نظامی.